

Vplyv pomoci ľuďom utekajúcim z Ukrajiny na aktivistky a aktivistov

s akcentom na fenomén stigmatizácie
na základe asociácie

projekt neon

Vplyv pomoci ľuďom utekajúcim z Ukrajiny na aktivistky a aktivistov

s akcentom na fenomén stigmatizácie na základe asociácie

Autorky: Mgr. Marián Ondrejka, Mgr. Magdaléna Musilová, PhD. MPH v spolupráci s PhDr. Ida Želinská

Grafická úprava: Marta Gálvez Riudor

Vydalo občianske združenie **projekt neon**, Bratislava 2023.

ISBN 978-80-974501-0-6

Dostupné v elektronickej podobe.

Realizované s finančnou podporou Ministerstva spravodlivosti SR v rámci dotačného programu na presadzovanie, podporu a ochranu ľudských práv a slobôd a na predchádzanie všetkým formám diskriminácie, rasizmu, xenofóbie, antisemitizmu a ostatným prejavom intolerancie. Za obsah tohto dokumentu výlučne zodpovedá projekt neon

„Mama sa bojí.

Ostatní ľudia, mám pocit, že ich skôr akoby zatažujem.

Najhoršie veci ale hovoria cudzí ľudia.“

Ľudskoprávny aktivizmus je nevyhnutný pre efektívnu ochranu, napĺňanie a podporu ľudských práv v každej krajine. Práca ľudskoprávnych aktivistov*tiiek je takmer vždy náročná a reakcie verejnosti na ňu sa markantne líšia aj v závislosti od toho, či práva chránia. Existuje fenomén stigmatizácie na základe asociácie, kedy sú aktivisti*tky odsudzovaní spoločnosťou, pretože pomáhajú ľuďom, tlačným mainstreamom na okraj spoločnosti (utečencom, ľuďom bez domova, závislým, Rómom, väzňom, atď.). Cieľom projektu je analyzovať fenomén stigmatizácie aktivistov*tiiek na Slovensku a pomôcť im efektívne sa chrániť. Projekt voľne nadväzuje na výskum Ako sa žije ľudskoprávnym aktivistom a aktivistkám na Slovensku, ktorý bol realizovaný v r. 2022.

Existuje fenomén stigmatizácie na základe asociácie, kedy sú aktivisti*tky odsudzovaní spoločnosťou, pretože pomáhajú ľuďom, na okraj spoločnosti (utečencom, ľuďom bez domova, závislým, Rómom, väzňom a utečencom atď.). V projekte skúmame, ako sa tento fenomén prejavuje, aké sú ochranné mechanizmy a aj to, ako (akými spôsobmi, taktikami) je možné aktivistom*tkám efektívne sa chrániť. Projekt pozostáva z výskumu – z 15 hĺbkových rozhovorov s aktivistami, z 4 sieťovacích stretnutí aktivistov*tiiek, z 2 workshopov, zo spustenia pilotného kontaktného online priestoru a publikácie výskumu.

Podmienky umožňujúce aktivistom*tkám efektívne pracovať sú nevyhnutné pre úplnú realizáciu ľudských práv skutočne všetkých obyvateľov Slovenska – ale verejnosť a najmä politické reprezentácie sa v niektorých prípadoch bránia tomu, aby niektoré skupiny ľudí mali skutočne rovnaké práva. V prípade, že dochádza ku stigmatizácii často sa týka aj aktivistov*tiiek. Preto sa tento projekt zameriava na analýzu fenoménu stigmy na základe asociácie v slovenskom aktivizme, na informovanie verejnosti o dôležitosti ochrany práv ľudí tlačných na okraj spoločnosti a na vzdelávanie a podporu aktivistov*tiiek.

Cieľ projektu

Hlavným cieľom projektu bolo analyzovať hlavné výzvy, prekážky, ktorým čelia ľudskoprávni aktivisti*tky za práva ľudí, utekaj[cim pred vojnou na Ukrajine, vo väzbe na stigma na základe asociácie. Projekt začína vytvárať podporné prostredie, ktoré umožní starostlivosť o wellbeing aktivistov*tiiek, ich vzájomné sieťovanie a vzdelávanie. Výstupom je predmetná publikácia, obsahujúca zistenia, pomocou ktorých sa dá informovať a scitlivovať verejnosť a kľúčových hráčov vo verejnom priestore a verejnej správy o problematike a dôsledkoch stigmatizácie na základe asociácie.

OBSAH

Cieľ projektu	5
1 Metodológia a metodika výskumu	7
1.1 Regrutácia komunikačných partnerov a partneriek (KP) a popis získanej vzorky.....	7
1.2 Dizajn scenára rozhovorov.....	10
2 Výsledky výskumu – mapovanie stigmy a stigmy z asociácie s pridruženou analýzou.....	12
2.1 Špecifiká pomoci ľuďom z Ukrajiny. Spôsoby, ktorými sa k pomoci KP dostali. (Oblasť 1).....	12
2.2 Typy stigmatizujúcich vyjadrení voči ľuďom z Ukrajiny – najrelevantnejšie (Oblasť 2)	14
2.3 Typy stigmatizujúcich vyjadrení voči ľuďom z Ukrajiny – ostatné (Oblasť 2)	15
2.4 V akých formách sa s negatívnymi prejavmi KP stretávajú? (Oblasť 3).....	17
2.5 Dopady stigmy a asociovanej stigmy KP na vzťahy s rodinou a okolím (Oblasť 3 a Oblasť 4) .	17
2.6 Dopady stigmy a asociovanej stigmy KP od cudzích ľudí (Oblasť 3 a Oblasť 4)	19
2.7 Dopady stigmy a asociovanej stigmy KP zo strany odborníkov a odborníčok, inštitúcií (Oblasť 3 a Oblasť 4)	20
2.8 Aké sú dopady stigmy a prenesenej stigmy na vnútorné prežívanie, pocity a emócie, mentálne a fyzické zdravie KP? (Oblasť 2 a Oblasť 4).....	21
2.9 Asociovaná stigma – ako sa stigma ľudí z Ukrajiny a politizácia pomoci prenáša na KP?.....	22
2.10 Stratégie KP pre zvládanie dopadov stigmy a asociovanej stigmy (Oblasť 4).....	24
2.11 V čom práca v pomoci ľuďom predstavuje pre KP prínos? (Oblasť 4).....	25
3 Závety	27
Prvá rovina záverov - potvrdzovanie empirických a teoretických predpokladov:	27
4 Zdroje (primárne a sekundárne)	29

1 METODOLÓGIA A METODIKA VÝSKUMU

Iniciačné rozhovory a prvé stretnutia okolo realizácie predmetného výskumu začali v septembri 2023. Jedným z hlavných výstupov týchto stretnutí bola operacionalizácia témy a následné tematické zúženie - pri pätnástich vykonaných rozhovoroch sme chceli zaistiť koherentné výsledky, ktoré by plne zodpovedali naplneniu prednastavených cieľov projektu - t.j. mapovaniu a analyzovaniu hlavných výziev, ktorým tieto osoby v spojitosti so svojou prácou a naviazanou stigmu z asociácie čelia. Zacieliť výskum sme sa teda rozhodli na ľudí, ktorí sa venujú/venovali pomoci ľuďom, utekajúcim pred vojnou na Ukrajine. Už toto zacielenie prinieslo niekoľko predpokladov a rámcov, ktoré boli dôležité pre neskoršiu regrutáciu a tvorbu scenára rozhovorov. Prvým rámcem je jasné časové ohraničenie tohto druhu pomoci so začiatkom spojeným s napadnutím Ukrajiny Ruskou federáciou vo februári 2022 a začiatkom ukrajinskej migrácie najmä do susediacich štátov a ďalej do Európy – vrátane Slovenska. Vplyvom týchto udalostí sme predpokladali, že jednotlivci z organizácií, združení, no aj samostatných lokálnych iniciatív sa jednak začali angažovať pomoci ľuďom z Ukrajiny aj v prípade, ak s pomocou ľuďom mali len oklieštené, alebo žiadne skúsenosti, no tieto udalosti boli míľnikom aj pre vstup do témy pomoci ľuďom z Ukrajiny pre tých a tie, ktorí/-é mali s pomocou ľuďom predchádzajúce skúsenosti. V procese regrutácie sme, okrem iných aspektov, zohľadnili aj tento.

1.1 Regrutácia komunikačných partnerov a partneriek (KP) a popis získanej vzorky

Do regrutačného procesu sme vstupovali s viacerými výskumnými predpokladmi, ktoré súviseli na jednej strane s dostupnými realizovanými empirickými výskumami okolo asociovanej stigmy v zahraničí (t.j. predpoklady z teórie), na druhej strane aj s pôsobením členov a členiek výskumného kolektívu v aktivizme a v ľudskoprávnej oblasti a s neformálnymi rozhovormi s ľuďmi venujúcimi sa pomoci ľuďom v iných oblastiach mimo tém súvisiacich s vojnou na Ukrajine (t.j. empirické predpoklady). Spojením týchto dvoch druhov predpokladov tak vznikol nasledujúci zoznam predpokladov, ktoré sme sa pri dizajnovaní scenára rozhovorov snažili zohľadniť:

- A. Stigma z asociácie pri ľuďoch, venujúcim sa pomoci ľuďom z Ukrajiny, je spojená s témou zdravia a čistoty, práce** (Reilly et al., 2022) **a so spochybňovaním užitočnosti práce KP** (empirický predpoklad).
- B. Stigma z asociácie sa prejavuje najmä vo verbálnej podobe (priamej, no i nepriamej - mikroagresie) a najčastejšie sa deje v inštitúciách a v širších sociálnych kruhoch** (Goldstein, 2017)
- C. KP môžu v súvislosti so stigmu z asociácie pociťovať zhoršenie v oblasti mentálneho a fyzického zdravia a oblasti sociálnych vzťahov** (Van Der Sanden et. al., 2016).

1. **Najhoršie budú dopady vnímať ľudia, ktorí majú deti, resp. skúsenosť so stigmou z asociácie cez blízkú osobu.** (empirický predpoklad)
2. **Skúsenosť so stigmou z asociácie je faktorom, ktorý má potenciál ovplyvniť kariérne smerovanie a pracovnú motiváciu. V niektorých prípadoch môže súvisieť s odchodom z práce, zameranej na pomoc ľuďom.** (empirický predpoklad)

Po zostavení zoznamu relevantných organizácií sme začali jednotlivcov a organizácie oslovovať s jednoduchým formulárom, ktorý obsahoval otázky pre zabezpečenie čo najviac vyváženej kvalitatívnej vzorky - rozhovory sme vykonali v období medzi koncom októbra 2023 a polovice decembra 2023. Primárnym cieľom regrutácie bolo zaistiť diverzitu oblastí, v ktorých v rámci pomoci ľuďom KP pôsobia a dĺžku skúsenosti s pomocou ľuďom v kontexte migrácie - tie mali byť potenciálne faktormi, ktoré mohli zasahovať najviac dopytovaných oblastí (viac detailov k oblastiam v nasledujúcej kapitole 1.2. s názvom Dizajn scenára rozhovorov). Sekundárnym bolo dosiahnutie reprezentácie ľudí s potenciálne odlišujúcimi demografickými príznakmi (t.j. rozdielnosť vekov, pohlaví, rôzne počty členov v domácnosti, v ktorej KP žijú, pôsobisko mimo Bratislavy a aj v Bratislave).

- Ľudia, venujúci sa pomoci ľuďom, utekajúcim pred vojnou na Ukrajine.
- Ľudia s rôznou dĺžkou skúsenosti v téme pomoci spojenej s migráciou a v téme pomoci ľuďom z Ukrajiny.
- Ľudia s rôznym rodinným zázemím, v rôznom veku, pôsobiaci na rôznych pracovných pozíciách.
- Ľudia so skúsenosťou s priamym kontaktom s ľuďmi z Ukrajiny.

Vzorka ľudí, ktorú sa nám podarilo osloviť a s ktorou sme viedli rozhovory sa vyznačuje diverzitou so zastúpením ľudí s rôznou dĺžkou skúseností, v rôznom veku, zastávajúcim pomoc ľuďom z Ukrajiny rôznym spôsobom a s pôsobením aj mimo Bratislavy a aj v rámci nej. Väčšinu z nej tvoria ženy (12:3), najviac zastúpená je vzorka vo veku medzi 25 a 45 rokov a prevládali ľudia s predošlou skúsenosťou s pomocou ľuďom (t.j. pomáhajúci ľuďom aj pred februárom 2022). Väčšina ľudí Pomer ľudí, ktorí žijú v spoločnej domácnosti s ďalšími členmi a členkami rodiny (predpoklad D) bol vyrovnaný (7:8). V nasledujúcej tabuľke prinášame prehľad vykonaných rozhovorov - pri zaručení kompletnej anonymizácie sme sa rozhodli neuviesť mená KP a predmetný zoznam zaradiť s príznakmi, ktoré boli pre tvorbu tejto správy najpodstatnejšie, alebo majú dostatočne široký záber na to, aby neboli chápané ako citlivé, alebo príliš konkrétne - typ poskytovanej pomoci, ktorý označili KP ako hlavný (materiálne a iné zbierky, expertná pomoc pri začleňovaní sa do spoločnosti, podporné skupiny a komunitná práca) dĺžka skúsenosti v oblasti pomoci ľuďom (pred februárom 2022 a počnúc februárom 2022) a skúsenosť s témou migrácie (pred februárom 2022 a počnúc februárom 2022)

Tabuľka zoradených KP podľa realizovaných rozhovorov so špecifikujúcimi charakteristikami:

KP#	Typ pomoci	Dĺžka skúsenosti - pomoc ľuďom	Dĺžka skúsenosti - migrácia
KP1	materiálne a iné zbierky	pred februárom 2022	počnúc februárom 2022
KP2	materiálne a iné zbierky	počnúc februárom 2022	počnúc februárom 2022
KP3	expertná pomoc	pred februárom 2022	pred februárom 2022
KP4	podporné skupiny a komunitná práca	pred februárom 2022	počnúc februárom 2022
KP5	expertná pomoc	pred februárom 2022	počnúc februárom 2022
KP6	expertná pomoc	pred februárom 2022	pred februárom 2022
KP7	materiálne a iné zbierky expertná pomoc	pred februárom 2022	počnúc februárom 2022
KP8	podporné skupiny a komunitná práca	počnúc februárom 2022	počnúc februárom 2022
KP9	materiálne a iné zbierky expertná pomoc	pred februárom 2022	počnúc februárom 2022
KP10	expertná pomoc	pred februárom 2022	počnúc februárom 2022
KP11	materiálne a iné zbierky	pred februárom 2022	počnúc februárom 2022
KP12	expertná pomoc	pred februárom 2022	pred februárom 2022
KP13	expertná pomoc	pred februárom 2022	počnúc februárom 2022
KP14	expertná pomoc	počnúc februárom 2022	počnúc februárom 2022
KP15	materiálne a iné zbierky	pred februárom 2022	počnúc februárom 2022

Primárne ciele regrutácie sa tak v prípade tohto výskumu podarilo naplniť. Bolo pre nás však zároveň možné v jej procese identifikovať viacero bariér, ktoré mali dopad najmä na trvanie výskumu a ich zohľadnenie by mohli pozitívne prispieť k realizácii tematicky podobných kvalitatívnych výskumov. Boli nimi tieto:

- Pracovná vyťaženosť ľudí a prechod na tému migrácie z Blízkeho Východu a Severnej Afriky na základe aktuálnych potrieb a výziev.
- Potenciálna retraumatizácia a oživovanie negatívnych skúseností vyplývajúcich z cieľov projektu, ktorý sa venuje najmä negatívnym skúsenostiam so stigmou a asociovanou stigmou.
- Odchod z témy pomoci ľuďom a limitácia spomienok, keďže sa výskum pre svoj zámer odvolával najmä na spomienky a bývalé skúsenosti ľudí od februára 2022.
- Limitácia snowballingu ako metódy, vyplývajúca zo samotnej podstaty tejto metódy regrutácie (Snowball sampling, 2020), ktorá mala vplyv najmä na časovú náročnosť regrutácie.

Súčasťou komunikácie pred rozhovorom bolo aj podpísanie štandardizovaného informovaného súhlasu s rozhovorom, ktorý zaručoval plnú anonymizáciu komunikačných partnerov a partneriek (na základe nej sme vylúčili uvedenie pôsobiska, veku, zloženie domácnosti), oboznamoval s témou rozhovoru, dĺžkou rozhovoru, pripravoval KP na potenciálnu ťaživosť tém, ktoré sme v rozhovore v zmysle zámeru projektu potrebovali otvárať.

1.2 Dizajn scenára rozhovorov

Pre čo najefektívnejšie dosiahnutie vytýčených výskumných cieľov sme sa rozhodli využiť pološtrukturované rozhovory, ktoré sú štandardne používané práve v kvalitatívnom sociálno-vednom výskume s pevne stanovenými cieľmi, no pri zachovaní možnosti otvárať čiastkové témy a získať tzv. indukčné kategórie. (Boyatzis 1998)

Dokopy bolo v období november – december 2023 vyhotovených 15 rozhovorov s nahrávaním do trvania 1,5 hodiny. Na základe teoretických, no aj empirických predpokladov sme dizajnovali scenár výskumných rozhovorov (pozri časť 1.1. Regrutácia komunikačných partnerov a partneriek – prvý zaradený zoznam predpokladov), ktorý mal slúžiť ako podklad pre neskoršiu kvalitatívnu analýzu.

Tematické oblasti obsiahnuté v scenári a otázky mali nasledovnú logiku a znenie:

1. **Oblasť: Úvod.**

Otázky:

- 1.1. Ako ste sa dostali k práci s ľuďmi z Ukrajiny? Skúste mi, prosím, povedať celý krátky príbeh o tom, čo ste robili predtým, kým ste začali s touto témou, aký bol prechod k nej a z čoho pozostáva Vaša práca teraz.

2. **Oblasť: Typy stigmy voči ľuďom z Ukrajiny a ich možné prepojenie so stigmou z asociácie u KP.**

Otázky:

- 2.1. O ktorých takýchto pripisovaných negatívnych vlastnostiach ste v súvislosti s ľuďmi z Ukrajiny už počuli?

2.2. S ktorými z nich sa stretávate Vy osobne najviac? Prosím, skúste spomenúť aj viac detailov, ktoré sa Vám s takýmito situáciami spájajú.

2.3. V akom prostredí a za akých okolností sa diali? Kto v nich figuroval? 2.4. Aké pocity vo Vás situácia vyvolala?

3. **Oblasť:** Ako sa stigma z asociácie prejavuje a aký je vzťah medzi KP a stigmatizujúcimi osobami.

Otázky:

3.1. V akých podobách máte skúsenosť s negatívnymi reakciami, ktoré sa spájajú s prácou s ľuďmi utekajúcimi pred vojnou na Ukrajine a ich stigmatizáciou?

3.2. V akom prostredí sa Vám takéto situácie diali najčastejšie?

3.3. Kto bol nositeľom/nositeľkou týchto negatívnych prejavov?

3.4. Zažili ste takéto negatívne reakcie aj zo strany inštitúcií - samospráv, mesta, poskytovateľov zdravotnej starostlivosti, polície? Na čo tieto reakcie narážali? V akom prostredí sa diali a kto bol ich nositeľom?

4. **Oblasť:** Aké dopady má na KP stigma z asociácie a ako sa KP s týmito dopadmi vyrovnávajú?

Otázky:

4.1. Aké dopady má takáto (prenesená a asociovaná) stigma na Vaše mentálne zdravie?

4.2. ... na Vaše fyzické zdravie?

4.3. ... na vzťahy rodine? ... vzťahy v širších sociálnych kruhoch?

4.4. Ako sa vyrovnávate s negatívnymi dopadmi tohto druhu stigmy? (stratégie sami pre seba, odporúčania) Kto Vám pomáha s vyrovnávaním sa s týmito dopadmi?

5. **Oblasť:** Aké má stigmatizácia z asociácie dopady na prácu v téme pomoci ľuďom?

Otázky:

5.1. Čo znamenali Vaše skúsenosti s týmto druhom stigmy pre Váš vzťah s prácou a témou pomoci ľuďom?

5.2. Ako zásadný je ich vplyv na to, ako sa vo vykonávaní svojej práce cítite? Premýšľali ste na základe skúseností s týmto druhom stigmy nad zmenou práce/témy, ktorej sa venujete/pracovnej pozície

Všetky výskumné rozhovory boli následne prepísané a zápisy v elektronickej podobe boli ďalej podrobené manuálnej kvalitatívnej analýze popri vytýčení setu deduktívnych a induktívnych kódov. S cieľom analyzovať rozhovory s KP sme zvolili tzv. obsahovú analýzu s elementami analýzy sentimentov (použitej pre detailnejší pohľad na dôležitosť a emocionálne podfarbenie vybraných opakujúcich sa tém a kategórií na škále pozitívny - neutrálny - negatívny emocionálny náboj) a s tzv. anekdotálnym dokazovaním.

2 VÝSLEDKY VÝSKUMU – MAPOVANIE STIGMY A STIGMY Z ASOCIÁCIE S PRIDRUŽENOU ANALÝZOU

V nasledujúcich častiach správa reflektuje scenár rozhovorov. Pripojené je anekdotálne dokazovanie a čiastkové analýzy a úrovni jednotlivých oblastí a otázok. V zátvorkách za výroky sú v zmysle zachovania úplnej anonymity pridané miesto štandardného označenia KP pomocou príznakov detaily, ktoré slúžia k dotvoreniu celkového obrazu - t.j. kto boli nositelia/nositelky danej reakcie, na ktorú citácie referujú, prípadne kde sa diala. Analýza sentimentov na škále negatívne - neutrálne - pozitívne emocionálne podfarbenie a jej vzťah s dôležitosťou daných aspektov je zhrnutý v popise jednotlivých oblastí.

2.1 Špecifiká pomoci ľuďom z Ukrajiny. Spôsobu, ktorými sa k pomoci KP dostali. (Oblasť 1)

Z hľadiska času a trvania vojny na Ukrajine do vnímania ľudí – najmä do vnímania KP, pomáhajúcich dobrovoľníkov a darcov/darkýň, no aj pre spoločnosť všeobecne, zasahuje plynutie času vo viacerých podobách, v ktorých má priamy dopad na intenzitu (ťaživosť), podoby a aj konkrétne prejavy stigmy a asociovanej stigmy. Trvanie vojny na Ukrajine má priamy dopad najmä na množstvo a kvalitu odozvy, ktorú KP pri organizovaní pomoci dostávajú. Tento fakt hodnotili KP prevažne neutrálne a berú ho ako automatickú súčasť práce, ktorá sa venuje pomoci ľuďom - rátajú s ňou aj ľudia, ktorí pôsobia v pomoci ľuďom od februára 2022 a téma migrácia pre nich bola nová.

„Na začiatku sa zdvihla taká vlna solidarity. Potom to už oslabovalo.“

(KP venujúca sa expertnej pomoci)

„Vidíme to najmä na výške finančných príspevkov (postupné oslabovanie pomoci zo strany verejnosti).“

(KP organizujúca materiálne a iné zbierky)

“Ako to pri týchto témach už býva, najprv to bolo také intenzívne (s pomocou), potom to už išlo dole.“

(KP pôsobiaci v mimovládnej organizácii)

Zatiaľ čo dopady, ktoré malo samotné trvanie vojny na Ukrajine, vnímali KP skôr neutrálne, často spomínanými referenciami s jasne negatívnymi emocionálnymi nábojmi boli reakcie na šírenie skreslených, alebo nepravdivých informácií, súvisiacich s politickou kampaňou pred voľbami v októbri 2023. Trvanie vojny a s ním spojená “únava témou” (príklad vyjadrenia zaradený nižšie), ktorú spomínali viacerí/-é KP, má na stigmatizujúce reakcie voči KP oveľa menší vplyv ako šírenie konkrétnych informácií o ľuďoch z Ukrajiny. Vplyv tohto typu informácií potvrdili KP bez rozdielu v dĺžke ich skúseností s pomocou ľuďom a v type pomoci, ktorú poskytujú. V jednom rozhovore sa však objavila aj referencia na typ informácie, ktorá mala na poskytovanie pomoci verejnosťou pozitívny vplyv (v zmysle navýšenia pomoci/darov) - informácie z frontu, ktoré vzbudzovali ľútosť a približovali krutosť vojnového konfliktu, v ktorom sa ľudia na Ukrajine nachádzajú.

„... Keď mi tie veci hovorili (stigmatizujúce vyjadrenia), tak som si povedala, že ved' čo iné si majú myslieť? Keď z viacerých strán už počuli, že čím dlhšie tu Ukrajinci sú,

tým viac tento štát oberajú o peniaze? ... To som už potom túto pomoc ani nemal silu riešiť.“

(KP venujúca sa expertnej pomoci)

„Ľudia sú už témou vyčerpaní. A okrem toho, čo sa všetko o nich (ľuďoch z Ukrajiny) hovorilo, tak to potom totálne prekryli voľby a tie strašné veci, ktoré sa o nich hovorili, to znásobilo.“

(KP venujúca sa expertnej pomoci)

„Časom sa to začalo lámať. Keď boli info o tom, ako bombardovali pôrodnicu v Mariupole, tak ľudia na to reagovali. No keď prišli info, že budeme musieť doplácať za plyn, tak to bolo zase opačne... tie informácie, ktoré prichádzali, mali na ľudí veľký dopad.“

(KP organizujúca materiálne a iné zbierky)

Z hľadiska spôsobu, ktorým KP pomáhajú, je pomoc ľuďom z Ukrajiny reflektujúca špecifika diverzity dosiahnutej regrutáciou. KP pomáhali a pomáhajú ľuďom z Ukrajiny rôznym spôsobom - materiálne zbierky, pomoc na hraniciach, administratívna a iná operatívna pomoc v kontaktných centrách, sociálna pomoc a inklúzia v sociálnych domovoch, cirkevných a iných spolkoch a i. Rôzny typ pomoci je priamo spojený s rôznym stupňom viditeľnosti (lokálne zbierky s menším publikom až po organizácie s celonárodnou pôsobnosťou a s výstupmi v médiách) a tá je na základe skúseností KP priamo spojená s množstvom a intenzitou negatívnych reakcií na ich prácu a osobu, s ktorými sa stretávajú. Podľa ich vyjadrení teda platí, že čím väčšia je ich viditeľnosť vo verejnom priestore a v médiách, tým viac druhov asociovanej stigmy na nich dopadá a zvyšuje sa aj ťaživosť ich dopadov.

„... my sa tu venujeme životu ľudí z Ukrajiny tu. Veľa som napríklad pochodila po bankách pre zriaďovanie účtov a vybavovanie byrokracie pre to, aby si tu vedeli napríklad rozbehnúť živnosť lebo fakt nemali čo iné... Ľudia ma tam s nimi vidia. Už keď som bola vo dverách, tak vedeli, že to je tá, čo sa za Ukrajincov pôjde biť. Divia sa tomu a komentujú to.“

(KP venujúca sa expertnej pomoci)

„Bola to od nás najmä materiálna pomoc. Cez kontakty priamo na Ukrajine sme zistili čo treba, zorganizovali zbierky napríklad oblečenia a hygienických potrieb a rovno aj dopravu priamo na Ukrajinu.“ ... „S problémami som sa moc nestretla. Máme takú akčnú facebookovú skupinu. Tam ma ľudia dobre poznajú.“

(KP organizujúca materiálne a iné zbierky)

KP rozumejú tomu, že ich pomoc smeruje najmä k ľuďom v núdzi. Rozumejú aj tomu, že sa tento druh pomoci týka ľudí, ktorých životy a ciele sa menia – tento aspekt má priamy pozitívny dopad na to, ako sa v práci cítia a ako sú motivovaní/-é pomáhať ďalej.

„Väčšina z nich už je preč. Išli ďalej... o niektorých aj viem, že kam išli. A som rada, ak sa im darí.“

(KP organizujúca podporné skupiny a/alebo komunitné aktivity)

„S jednou mladou mamičkou som aj ostala v kontakte. Našla si tu prácu a rozhodla sa ostať. Dokedy ale ostane, to neviem.“

(KP venujúca sa expertnej pomoci)

Pomoc ľuďom, utekajúcim pred vojnou na Ukrajine, je vo vnímaní KP postupne oslabujúca, náročná, dlhotrvajúca, v mnohých prípadoch prekrytá inými problémami (iné typy kríz, no často aj potreba venovať sa iným zárobkovým činnostiam). Viac ako trvanie vojny a z neho vyplývajúca únava má na dopady asociovanej stigmy u KP vplyv politizácia témy a šírenie konkrétnych informácií. Ako výrazne negatívne bolo v kontexte šírenia stigmatizujúcich vyjadrení opísané šírenie dezinformácií, či nenávistných vyjadrení, vyvolávajúcich strach. S neutrálnym nábojom, no však s verbalizovanými vyjadreniami pozitívneho dopadu (viac pomoci, viac ochoty, viac zdrojov, viac pozitívnych reakcií) bolo spojené šírenie informácií, ktoré vyvoláva ľútosť.

2.2 Typy stigmatizujúcich vyjadrení voči ľuďom z Ukrajiny – najrelevantnejšie (Oblasť 2)

Spoločným menovateľom najvýraznejších negatívnych vlastností, pripisovaných ľuďom z Ukrajiny, sú domnelé kultúrne a socio-ekonomické rozdiely. Významnými faktormi, ktoré prispievajú k vytváraniu stereotypov a stigmy, sú najmä politizácia témy a pomoci, dlhé trvanie vojnového stavu a pochybnosti o efektívite pomoci. Typy stigmatizujúcich vyjadrení v tejto časti “najrelevantnejšie” spomínala väčšina KP nezávisle od dĺžky ich skúseností s pomocou ľuďom, témou migrácie, či typu pomoci, ktorú poskytujú. V nasledujúcej časti predmetnej správy sú za použitými výroky z rozhovorov v zátvorkách radené referencie na to, od koho, prípadne odkiaľ stigmatizujúce vyjadrenia pochádzali.

A. Nevďačnosť, lenivosť, neprispôsobivosť: Súvisia s predstavami o tom, ako by sa mali správať prijímatelia/-lky pomoci a čo by mali robiť, aby si pomoc zaslúžili. V tomto kontexte bolo časté prepojenie s Rómami/-kami. KP sa s nimi stretávajú najmä v podobe priamych komentárov a pochádzajú najmä zo širšieho okolia a od rodiny. Aj napriek tomu, že vyjadrenia tohto typu boli emocionálne podfarbené zväčša neutrálne, KP sa k nim vo výpovediach často vracali a spájali ich s rôznymi ďalšími typmi stigmy a asociovanej stigmy - boli teda v ich vnímaní najviac viditeľnými typmi negatívnych reakcií a stigmatizujúcich vyjadrení.

„ (...) hovorila, že na čo im to je. A ešte si aj vyberajú tak veľmi. A keď si tak moc vyberajú, tak asi až tak tú pomoc nepotreujú.“

(širšie kruhy a okolie KP)

„Načo im to je? Ved' toho majú dosť. (...) Chodia na drahých autách a pýtajú si jedlo.“

(širšie kruhy a okolie KP)

„Prečo toto nerobíte pre slovenské deti? Ony si to zaslúžia viac.“

(príbuzní/-é KP)

„Už by mali pracovať a aj sa vedieť dohovoriť. Sú tu dosť dlho.“

(blízke okolie KP)

- **Korupcia, napojenie na mafiu, podvádžanie, klamanie, zneužívanie pomoci:** Súvisia s medzi-kultúrnymi stereotypmi, nepochopením možností KP pomáhať, spochybňovaním ich práce. Sú prepojené najmä s politizáciou činnosti neziskových organizácií a občianskych združení. Pochádzajú zo širokého spektra kruhov - či od príbuzných, širšieho okolia, no aj cudzích ľudí na sociálnych sieťach a vo verejných priestoroch. Emocionálny náboj týchto referencií bol u KP zväčša neutrálny, často však boli tieto priamo spojené s najviac spomínanou asociovanou stigmou KP - so spochybňovaním ich práce. Tí a tie, ktorí/-é používajú túto tému ako východisko pre nadväzujúce stigmatizujúce vyjadrenia, ju podľa KP spájajú so strachom z neznámeho.

„Načo to robíš, veď oni si to aj tak rozkradnú.“

(širšie okolie KP, inštitúcie)

„Oni ťa okradnú, prečo im pomáhaš?“

(rodina KP)

„Toto počúvam často, že je tam veľká korupcia a že to zneužijú. Ale tá je predsa aj u nás a keby sme utekali, tak by sme neboli radi, ak by to malo na nás dopad.“

(širšie okolie KP, cudzí ľudia)

“(v diskusií pod príspevkom na facebooku organizácie, v ktorej KP pôsobí) ... som čítala, akí sú to všetci mafijáni. Že akože pomáhame im a rozkradnú to.”

(cudzí ľudia)

- **Vyznávanie fašistickej a nacistickej ideológie, vina za vojnu s Ruskom, bezcitnosť:** Podľa realizovaných rozhovorov s KP súvisí tento typ stigmatizujúcich vyjadrení s politizáciou témy pomoci a témy vojny na Ukrajine, konšpiračnými teóriami a dezinformáciami. Vysokú relevanciu tohto druhu stigmy ilustruje jej kvalitatívny dopad na vzťahy s blízkym okolím - KP ju spájajú s pocitmi hanby a viny práve v kontexte viery v nepravdivé a spolitizované informácie, ktoré berú v blízkom okolí veľmi citlivo. Referencie na tento typ stigmatizujúcich vyjadrení sa objavili aj spojení s cudzími ľuďmi, ich dopady na život KP sú už však vo verejnom a aj online prostredí kvalitatívne menej relevantné.

„Prečo neľutuješ Rusov, ktorých na Ukrajine zabíjajú Ukrajinci?... Trochu som sa hanbila, že toto mám v rodine.“

(príbuzný KP a vyjadrenie hanby KP)

„Kričali po mne, že som za ovládnutie Slovenska Amerikou.“

(cudzí ľudia v reakcii na viditeľne pripnutú ukrajinskú vlajku)

„Najviac bolestivé je to v blízkych vzťahoch.“ ... „S niektorými blízkymi ľuďmi sa o práci nerozprávam... uverili rôznym konšpiráciám o tom, že sú to (ľudia z Ukrajiny) fašisti.“

(rodina KP)

2.3 Typy stigmatizujúcich vyjadrení voči ľuďom z Ukrajiny – ostatné (Oblasť 2)

V tejto časti s popisom “ostatné” sme zaradili tie typy stigmatizujúcich vyjadrení, ktoré sa v rozhovoroch objavovali skôr ojedinele, boli spojené väčšinou s neutrálnym emocionálnym podfarbením a ich šírenie malo jasné limitácie - týkali sa konkrétnych prostredí a objavovali sa v skúsenostiach ľudí len v konkrétnych obmedzených časových obdobiach.

- **Nevychovanosť detí z Ukrajiny a zaostalosť všeobecne:** Súvisia opäť s medzi-kultúrnymi stereotypmi, v tomto prípade však ide domnelé rozdiely vo výchove a kultúre s absolútnym dopadom na správanie detí, no aj dospelých - ich rodičov, ale aj ľudí z Ukrajiny všeobecne. Ďalej súvisia aj s konkrétnymi predstavami o tom, ako by sa mali ľudia z Ukrajiny na Slovensku správať. Vo vyjadreniach KP však tento druh stigmy voči ľuďom z Ukrajiny nebol spomínaný často, viazal sa na konkrétne prostredie (výchovné zariadenia, v jednej výpovedi na verejný priestor) a v jednej výpovedi bol dokonca pomenovaný ako pravdivý - daný komentár sa však viazal ku konkrétnemu prostrediu a pomenoval správanie detí

v konkrétnom kontexte. Bol teda opisom situácie, nie stigmatizujúcim vyjadrením, ktoré by mohlo súvisieť s prenesením stigmy na KP opäť v podobe spochybňovania zmyslu ich práce.

„Stretla som sa s tým v jednej škole. S deťmi si tam nevedeli poradiť, nevedeli komunikovať. Aj ostatní rodičia (pozn.: slovenských detí) sa vyjadrovali, že s tými deťmi je problém. Že nie sú vychované.“

(KP pôsobiaca v inštitúcií zriadenej samosprávou)

„(Mamy Ukrajinky hovorili, že...) tie vaše deti sú také tiché. Také poslušné. No ak by som bola v ich situácií, som rada, že to dieťa môžem nechať len tak.“

(KP pôsobiaca v mimovládnej organizácii)

„(stretla som sa s názorom, že...) tieto ukrajinské deti ničia veci viac, ako tie naše... hovorili to aj tie ukrajinské mamičky.“

(KP pôsobiaca v materskom centre)

- **Prenášanie chorôb a zlá hygiena:** Typ stigmatizujúcich vyjadrení, ktorý KP označili v súvislosti s ľuďmi z Ukrajiny ako sekundárny, nárazový, ojedinelý (najmä na začiatku obdobia od vypuknutia vojny) a krátko-trvajúci. Súvisí s presvedčením, že ľudia z Ukrajiny môžu prenášať rôzne choroby, ktoré na Slovensku môžu byť mylne vnímané ako ojedinelé, alebo neexistujúce. Vo vyjadreniach KP bol tento typ stigmatizujúcich spojený s neutrálnymi emóciami. Za spoločných menovateľov tohto typu stigmatizujúcich vyjadrení je strach z neznámeho, no aj nedostatok informácií (o samotných ochoreniach).

„... že či sa nebojím, že od nich chytím AIDS. Tak som sa smial, že bežným kontaktom neviem ako by som mohol.“

(širšie okolie KP)

„Na začiatku, keď som bola na hraniciach, tak som veľa počula ľudí hovoriť o tom, ako Ukrajinci prinášajú na Slovensko hepatitídu.“

(cudzí ľudia, obyvatelia a obyvatelky pohraničných obcí)

„Nemám pocit, že by to pri nich bola nejaká vypuklá téma. Pri iných skupinách ľudí - napríklad. zo Severnej Afriky - by som o tom vedela dlho rozprávať.“

(KP pôsobiaca v mimovládnej organizácii)

Pre dotvorenie obrazu o tom, ako vznikajú konkrétne typy stigmatizujúcich vyjadrení, je práve posledný spomínaný typ - súvisiaci s prenášaním chorôb a hygienou - funkčné dať do kontrastu s ostatnými typmi stigmatizujúcich vyjadrení, ktoré boli v kontexte pomoci ľuďom z Ukrajiny relevantnejšie. Toto porovnanie by tak mohlo súvisieť s hierarchickou povahou vzniku stigmy a asociovanej stigmy (Van Der Sanden et al, 2016) - množstvo biologických (fyzické odlišnosti ako farba pleti), kultúrnych (napr. iné vierovyznanie) a sociálnych (napr. temperament) kategórií, na základe ktorých je možné konštruovať obraz o inakosti danej skupiny ľudí, súvisí s tým, ako úspešne sa naratívny obsahujúce stigmatizujúce vyjadrenia v malých no i veľkých skupinách šíria. V prípade hygieny, či zdravia, je šírenie tohto typu stigmatizujúcich vyjadrení značne oslabené tým, že v podvedomí ľudí existujú skupiny ľudí, ktoré sú na základe viac kategórií ešte vzdialenejšie obrazu "našince" - napríklad ľudia zo Severnej Afriky vo vyjadrení KP vyššie.

2.4 V akých formách sa s negatívnymi prejavmi KP stretávajú? (Oblasť 3)

Všeobecne sa KP stretávajú najviac so stigmou ľudí z Ukrajiny a jej prenesením na samých/-é seba v online prostredí v podobe komentárov, DMs a mailov. Oveľa horší dopad však majú slovné prejavy z blízkeho a širokého okolia vo forme výčitiek, spochybňovania – tým prisúdili KP veľkú dôležitosť, často sa k nim vo výpovediach vracali a celkovo mali najviac negatívne emotívne podfarbenie spomedzi všetkých foriem. Najintenzívnejšia je táto forma negatívnych a stigmatizujúcich vyjadrení v obdobiach po zverejnení príspevkov na sociálnych médiách a pri aktivitách, ktoré súvisia s crowdfundingom a organizovaní materiálnej pomoci. V nasledujúcom zozname sme zaradili formy negatívnych a stigmatizujúcich vyjadrení podľa ich relevancie - najviac spomínané formy s najnegatívnejším emocionálnym nábojom sú radené zhora.

Formy negatívnych a stigmatizujúcich vyjadrení na vlastnú osobu – skúsenosť KP:

- **Komentáre a spochybňovanie** - osobné (blízke i široké okolie, rodina)
- **Výčitky** - osobné (rodina)
- **Mikroagresie** - nepriame komentáre a narážky - osobné (rodina a blízke okolie, inštitúcie)
- **Vylúčenie** zo skupiny, pretrhnutie kontaktu - osobné (blízke okolie a rodina)
- **Komentáre a spochybňovanie** - online (cudzí ľudia)
- **Vyhrážky, zastráňovanie** - online (neznámi ľudia)

2.5 Dopady stigmaty a asociovanej stigmaty KP na vzťahy s rodinou a okolím (Oblasť 3 a Oblasť 4)

• Rodina:

V rozhovoroch sa u väčšiny KP objavili referencie na negatívne reakcie a prenesenú stigmou z prostredia rodiny – spojené s politizáciou témy, obavami o bezpečie KP, no aj pre absenciu KP v domácnosti. Tieto referencie mali v rozhovoroch s KP zväčša negatívne, alebo neutrálne emocionálne podfarbenie, boli však priamo prepojené so širokým spektrom negatívnych emócií a pocitov (hnev, hanba, bezmocnosť) a označované ako zásadné. KP sa k nim v rozhovoroch aj často vracali. Dôležitým faktorom pri hodnotení relevancie dopadov stigmatizujúcich vyjadrení s pôvodom v rodinnom prostredí je prepojenie s politizáciou a dezinformáciami a ich prepojením na vybraných členov a členky rodiny. Pochopenie a podporu nachádzajú KP najmä u partnerov a partneriek, zatiaľ čo nepochopenie a výčitky zažívajú najmä od rodičov a vzdialenejších príbuzných - pričom ako hlavný dôvod rozkolov uvádzajú témy a interakcie, súvisiace s politizáciou témy vojny na Ukrajine a strachom z neznámeho.

*„Mama mala pochopenie napríklad pre prácu so zdravotne znevýhodnenými (...).
No to, že riešim Ukrajinu, to nebolo v pohode.“*

(KP venujúca sa expertnej pomoci)

„Rodina reagovala na.... ukrajinskú vlajku, že podporujem nacistov.“

(KP venujúca sa expertnej pomoci)

Menší počet KP sa venoval asociovanej stigmaty, pochádzajúcej z mimorodinného prostredia, no dopadajúcej na najbližších členov a členky rodiny KP. Výrazne negatívny emocionálny náboj mali vyjadrenia, týkajúce sa stigmaty a prenesenej stigmaty, dopadajúcej na deti KP a boli najmä spojené so strachom a hnevom. KP, ktorí

referovali na stigmú dopadajúcu na svojich rodičov, sa vyjadrovali s neutrálnym emocionálnym podfarbením a boli spojené s hnevom. Roly KP ako rodičov boli spojené s obavami o bezpečie a pohodlie svojich detí, zatiaľ čo roly KP ako detí sa spájali so širším spektrom emócií, pocitov a reakcií - od zaujatia oponujúceho postoja spojeného s hanbou, cez presviedčanie spojené s lútosťou, až po pretrhnutie kontaktu.

„ (z širšieho okolia) výčitky, že zatahujem deti do toho (do politickej témy). “

(KP venujúca sa expertnej pomoci)

„Oni povedia môjmu otcovi/rodine (...), že čo ten tvoj syn to tam robí v médiách, prečo sa k tomu vyjadruje.“

(KP venujúci sa expertnej pomoci)

„Naši mali obavy o moje bezpečie. Mama mala emočný breakdown a chcela mi v odchode na Ukrajinu zabrániť.“

(KP venujúci sa expertnej pomoci)

„ (veľmi zle na mňa pôsobilo vyjadrenie, že...) Keby si nebola aktivistka, tak sa cítim bezpečne. ... tak by deti nemali v škole problémy.“

(KP venujúca sa expertnej pomoci)

Najmä pre ľudí, ktorí majú vlastnú rodinu, je práve táto zdrojom rôznych stratégií, ako náročné situácie súvisiace s prácou zvládať. Jedným z komentovaných dopadov je absencia KP v domácnosti, ktorá sa odráža v kvalite rodinného života a je spojená s nedostatkom času. Týkala sa najmä ľudí, ktorí sa pomoci ľuďom venujú od februára 2022 a intenzívnejšie ju prežívajú (viac sa jej v rozhovoroch venovali) ľudia, ktorí majú deti. Aj napriek tomu, že emocionálne podfarbenie vyjadrení, súvisiacich s rodinou a nedostatkom času boli zväčša neutrálné, dôležitosť tohto typu dopadu v prežívaní KP je spojená s jedným z najdôležitejších nástrojov zvládania dopadov stigmatizujúcich vyjadrení - s podporným systémom vrámci blízkych kruhov.

„Som menej doma. Trochu to to komplikuje (situáciu, vzťahy).“

(KP organizujúca materiálne a iné zbierky)

- **Bližšie kamarátstva a širšie kruhy mimo rodiny:** Negatívne prejavy tejto skupiny sa majú najširšie spektrum dopadov, týkajú sa KP bez rozdielu v ich skúsenostiach s témou pomoci ľuďom a zároveň sa vyjadrenia v tejto oblasti vyznačovali výrazne negatívnym emocionálnym podfarbením. Stigmatizujúce vyjadrenia s pôvodom v blízkych vzťahoch súvisia najmä so živým kontaktom a môžu mať za následok oslabenie a pretrhnutie vzťahov, vylúčenie zo záujmových a iných skupín. Jasne sú pri tejto skupine ľudí pomenované hlavné príčiny – strach z vojny všeobecne a nepochopenie tohto druhu aktivizmu/pomoci ľuďom. Objavili sa však aj referencie na problémy v pracovných kolektívoch, ktoré sa venujú tej istej téme.

„Moja kamarátka tvrdí, že tým, že sa venujem téme Ukrajiny, je to pre ňu emocionálna záťaž. Spôsobuje jej to nepokoj, lebo sa venujem témam, ktoré sú ťaživé. Ona tieto témy ignoruje a nechce sa už so mnou stretávať. Veľmi ma to zranilo.“

(KP venujúca sa expertnej pomoci)

“(niektorí) Priatelia už nie sú moji priatelia. (...) Ty pomáhaš fašistom, Ukrajincom. Tu ten kontakt (možnosť kontaktu) nevidím.“

(KP organizujúca materiálne a iné zbierky)

„Majú zrazu zo mňa strach, lebo som akože viac vidieť v tej téme a nepáči sa im to.“

(KP organizujúca podporné skupiny a/alebo komunitné aktivity)

„Predtým ma viac oslovovali. V spojení s Ukrajinou je to akoby som už v iných témach nebola kompetentná. Ľudia nemajú moc chuť s niekým, kto je v tomto druhu aktivizmu, niečo robiť.“

(KP venujúca sa expertnej pomoci)

„Prestali ma volať materské skupiny, s ktorými som sa stretávala a chodili sme spolu na aktivity. (...) „Deti sa nemajú stýkať s Ukrajincami. Je to problém. Mali by podľa nich mať slovenských kamarátov.“

(KP venujúca sa expertnej pomoci)

„ (...) Sú v tejto téme ľudia, ktorí sú vyhorení a sú absolútne toxickí pre svoje prostredie. Ja som musela vyhľadať odbornú pomoc a k tomu sa mi pripojili rôzne poruchy prijímania stravy. Mala som už problémy aj pred Ukrajinou, no tieto formy stresu mi to spustili a v niektorých veciach aj zhoršili.“

(KP venujúca sa expertnej pomoci)

2.6 Dopady stigmy a asociovanej stigmy KP od cudzích ľudí (Oblasť 3 a Oblasť 4)

- **Cudzí ľudia:** Negatívne prejavy tejto skupiny ľudí sa viažu najmä na online prostredie, alebo situácie okolo demonštrácií a verejných podujatí. KP ich spájajú obsahovo s najhoršími a najviac zraňujúcimi vyjadreniami, no zároveň s celou plejádou stratégií, ako ich dopady zvládať. Emocionálne podfarbenie týchto výpovedí bolo prevažne neutrálné.

„Keď si tak veľmi milujete Ukrajincov, zoberte si ich domov.“

(neznámy človek na ulici)

„V tých komentároch... boli tam hrozné nadávky. To ani nechcem opakovať. Chodilo mi toho dosť aj do správ po zverejnení (postu k aktivite na Ukrajine).“

(ľudia v online priestore)

„Pomáhate Ukrajincom, tak to určite podporujete tých teplých ... milujete Američanov. A Určite ste sa aj Palestínu...“

(ľudia všeobecne)

„Keď som videla obsah toho mailu, tak som sa len zasmiala. To normálny človek nenapíše, také strašné veci.“

„Veľa ľudí má strach z vojny a aj nosenie ukrajinskej stužky je pre nich preto problém.“

(ľudia vo verejnom priestore)

„Očakávania Slováci majú také, že chcú, aby sa všetci vtlačili do ich škatuliek. Očakávame, že po troch mesiacoch si nájdú prácu, ostanú v nej a nejako si vybaví papiere. A po nejako čase sa im pripisujú rovnaké vlastnosti, ako Rómom.“

(ľudia všeobecne)

„Ľudia zaraďujú do škatuľky. Akoby som zastávala politický názor.“

(Ľudia všeobecne)

„Pán v MHD tvrdil, že mi musí vysvetliť, ako to vlastne je. Že ja nič neviem.“

(Ľudia vo verejnom priestore)

2.7 Dopady stigmy a asociovanej stigmy KP zo strany odborníkov a odborníčok, inštitúcií (Oblasť 3 a Oblasť 4)

Vo všeobecnosti prevláda dobrá skúsenosť s inštitúciami v téme pomoci ľuďom z Ukrajiny – najmä zo strany miest a obcí, sociálnych pracovníkov a pracovníčok, no aj lekárov a lekárk. KP však pri tejto skupine ľudí akcentovali pozíciu moci, nemennosť niektorých zásadných rozhodnutí a ich výpovede často ovplyvňovalo vedomie, že systém pomoci zo strany štátu bol nepostačujúci a neprehľadný, čo malo na správanie ľudí v inštitúciách a úradoch dopad. Rovnako sa viacero z nich vyjadrilo aj k tomu, že ich skúsenosti sa líšia od prípadu k prípadu. Medzi spomienkami na negatívne skúsenosti dominovali oblasti zdravotníctva a školstva. S nimi však KP mali aj najčastejšie priame skúsenosti. V rovine emocionálneho podfarbenia boli vo väčšine vyjadrenia v tejto skupine s neutrálnym podfarbením a týkali sa výhradne ľudí, pôsobiacim v expertnej oblasti pomoci ľuďom.

- **Colná správa a kontrola hraníc:**

„Colníci mali nerovnaký prístup a poznámky, že pomáhame fašistom.“

(KP venujúca sa expertnej pomoci)

- **Polícia:**

„Záleží to veľmi od osoby. Stretla som sa s tým aj na vedúcich miestach v polícii, že už podľa nich mali dávno (ľudia z Ukrajiny) sa tu usadiť a vzchopiť sa. Pomáhame im už dlho (...) Zažila som tam ale aj veľmi fajn prístup.“

(KP venujúca sa expertnej pomoci a organizujúca zbierky)

„Toto je pre mňa také, že zo strany ten štátnej polície povedia, že na vás si musíme dávať pozor /lebo som v téme).“

(KP venujúca sa expertnej pomoci)

- **Zdravotníctvo:**

„Možno kvôli aktivizmu si teraz chorá.“

(KP venujúca sa expertnej pomoci)

„Aktivizmus ovplyvňuje zdravie tvojich detí.“

(KP organizujúca podporné skupiny a/alebo komunitné aktivity)

„Ja vám nerozumiem. Čo tu s vami mám robiť? Ved' si chodte veci vybaviť na západ Ukrajiny, tam sa nebojuje.“

(KP venujúci sa expertnej pomoci)

- **Školy a školské zariadenia:**

„Pri obvolávaní škôl okolo zaradenia detí som zažila v pár prípadoch, že boli nepríjemní. No bolo to najmä o tom, že nefungoval žiadny systém toho, čo a ako robiť. (...) Bolo to skôr kapacitné (dôvody).“

(KP venujúca sa expertnej pomoci)

„Bola sa za tú, čo robí problémy, lebo som sa niekoho zastala.“

(KP venujúca sa expertnej pomoci)

- **Banky:**

„Som tam za tú, ktorá na nich tlačí, ak chce niečo vybaviť. A tlačím vraj príliš na to, že to robím pre nich.“

(KP venujúca sa expertnej pomoci)

- **Odborníci a odborníčky všeobecne:**

„Pomáhajúcim profesiám sa pripisuje politická afiliácia. Aj od odborných kruhov človek počuje, že je lavicový radikál.“

(KP venujúca sa expertnej pomoci)

2.8 Aké sú dopady stigmaty a prenesenej stigmaty na vnútorné prežívanie, pocity a emócie, mentálne a fyzické zdravie KP? (Oblasť 2 a Oblasť 4)

S výnimkou pocitu bezmocnosti, ktorý však vedľa KP ošetrovať najmä zameriavaním sa na čiastkové a malé úspechy na individuálnych úrovniach (ľudia, s ktorými pracujú, si nájdu prácu, ubytovanie, úspešne zvládnu administratívu a pod.), sa negatívne pocity a emócie prejavujú najmä krátkodobo – po tom, čo krízová situácia nastane. Tie pozitívne pretrvávajú, ich stabilita však môže byť krehká. Nasledujúce emócie a pocity, ktoré KP počas rozhovorov vyjadrovali pri priamom dopytovaní, no aj spontánne, sú zoradené podľa relevancie - tie, ktoré sa objavovali najčastejšie a mali najsilnejšie emocionálne podfarbenia, sú radené zhora, ako prvé sú radené tie s negatívnym emocionálnym podfarbením. Verbalizovanie emócií do určitej miery bolo vlastné všetkým KP a bolo súčasťou všetkých rozhovorov, no ich detailnejšie popisy uvádzali najmä ľudia z expertnej oblasti, ktorí sa venujú pomoci ľuďom dlhodobo. To však môže súvisieť práve s tým, že dlhodobá prítomnosť v téme a opakovaný výskyt konkrétnych stigmatizujúcich prejavov motivuje KP k hľadaniu stratégií pre zvládanie ťaživých situácií.

KP vyjadrovali tieto negatívne emócie a pocity:

- **Strach a obavy** o budúcnosť krajiny, o vlastnú bezpečnosť, z nezvládania tlaku.

„Mám pocit, že je vojna. Aj vzťahová. Mám pocit, že keby bola ozaj vojna, tak ma aj niektorí blízki poslali do koncentráku za moje názory. Toho sa bojím.“

(KP venujúca sa expertnej pomoci)

„Po jednom strete s davom mávam problém s tým, že sa pri prechádzke mestom necítim bezpečne.“

(KP venujúca sa expertnej pomoci)

- **Bezmocnosť** v uvedomovaní si asymetrie problémov, ktoré riešia a **smútok** najmä pri reakciách blízkeho okolia.

„Cítim, že ja sama v tom nič neviem zmeniť, neviem to napraviť. Vojnu nezastavím.“

(KP venujúca sa expertnej pomoci)

„Rodina povedala, že u nás sú (ľudia z Ukrajiny) takýto a takýto a ja som pritom mala presne opačnú skúsenosť s reálnymi ľuďmi. Neviem, čo s tým robiť.“

(KP venujúca sa expertnej pomoci)

- **Hnev** ako reakciu na vyhrážky a komentáre, no aj v kontexte nefungujúceho systému pomoci.

„... (hnevám sa) nie na ľudí, ktorí majú skreslený názor, ale je to skôr hnev na systém, ktorý nefunguje.“

(KP venujúci sa expertnej pomoci)

„Hnev. Najviac tam bol ten. Považujem ho ale za dobrú emóciu pre seba – niečo ma to učí s vecami robiť.“

(KP organizujúca materiálne a iné zbierky)

KP vyjadrovali tieto pozitívne emócie a pocity:

- **Motiváciu** prameniacu z čiastkových a menších úspechov, fungovania komunit, no aj zo samotných negatívnych reakcií a potreby prispievať k zmene.

„Najviac ma v pokračovaní motivuje to, že sa niečo podarí. (...) V tejto práci mám také viditeľné malé úspechy.“

(KP venujúci sa expertnej pomoci)

- **Nádej** v kontexte prevládajúcich pozitívnych reakcií a kapacity ľudí konať nezištne v prospech iných, ktorého sú KP často svedkami.

“Verím v to, že v ľuďoch je viac dobrého, lebo človek tu vidí, ako sa ľudia vedia zomknúť.”

(KP organizujúca materiálne a iné zbierky)

Zároveň s negatívnymi prejavmi, ktoré KP zažili v spojitosti so svojou prácou alebo s očakávaním negatívnych prejavov pri vykonávaní vybraných druhov aktivít súvisiacich s pomocou KP priamo prepojili viaceré zdravotné komplikácie, ako napríklad **zhoršenie kvality spánku, príjmu stravy, klesanie a stúpanie na váhe, všeobecne vyčerpanosť**.

2.9 Asociovaná stigma – ako sa stigma ľudí z Ukrajiny a politizácia pomoci prenáša na KP?

Podobne ako pri predchádzajúcej podkapitole aj v nasledujúcej podkapitole radíme tematické oblasti, ktorých sa asociovaná stigma týka, podľa relevancie - tematické okruhy, ktoré tvoria obsahy stigmatizujúcich reakcií s najnegatívnejšími emocionálnym podfarbením a sú prepojené s najväčšími počtom dopadov sú radené vyššie. Citácie z rozhovorov s KP obsahujú v tomto prípade v zátvorkách sa nimi referencie na to, kto je nositeľom daného stigmatizujúceho vyjadrenia.

- **Spochybňovanie práce** – najmä jej relevancie, efektivity a smerovania. Spochybňovanie sa objavuje v životoch KP najčastejšie v podobe komentárov a mikroagresíí. Je zároveň témou s presahom na priamu stigmatu ľudí Ukrajiny pri všetkých jej spomínaných typoch - každý z tematických obsahov priamej stigmaty uvedený v podkapitole 2.2 je priamo pripojiteľný so spochybňovaním práce KP, najviac s ním však súvisia práve najrelevantnejšie typy stigmaty - pripisovaná nevďačnosť a skorumpovanosť ľudí z Ukrajiny. Objavili sa však aj referencie, pochádzajúce z nepochopenia motivácie ľudí pracovať v pomoci ľuďom a s ich psychologizáciou. Emocionálne podfarbenie vyjadrení KP v tejto téme bolo neutrálne až negatívne.

„ (...) majú peniaze, lebo majú drahé autá. Pomoc nepotrebujú a ja to akože robím zbytočne.“

(širšie okolie KP)

„Nechceš si oddýchnuť od aktivizmu?“

(lekárka KP)

„Mám pocit, že ľudia nerozumejú tomu, prečo si ľudia pomáhajúce profesie vyberajú. Nechápu, načo to robíme. Myslia si, že mám potrebu zachrániť svet a niečo si dokazovať.“

(ľudia všeobecne)

- **Psychologizácia a banalizácia motivácie pomáhať ľuďom** je často prepojená a používaná aj ako argument pri spochybňovaní práce všeobecne. Vo vnímaní KP teda tvorí akúsi podkateoriu spochybňovania, tematicky však predstavuje odlišný obsah, ktorý je menej poznačený politizáciou a je osobnejší.

„ (...) alebo hovoria, že sme blázni. Slniečkari.“

(ľudia všeobecne)

„... že si vytvárame nejaké korektívne skúsenosti, ktoré sme nedostali ako deti. Že sa staráme o ľudí preto, lebo o nás ako deti nebolo postarané.“

(blízke okolie KP)

„Napadá mi slovo nástočivosť. V očiach ľudí si chránim Ukrajincov a Ukrajinky a obviňujú ma, že si niečo dokazujem.“

(zamestnanci a zamestnankyne banky)

„(...) hovoria, že si vymýšľam problémy.“

(rodina KP)

„(hovoria, že som) naivná, že sa mi to vráti a že na to doplatím, lebo túto moju pomoc niekto zneužije.“

(rodina KP)

- **Politická afiliácia, obviňovanie zo zaujatosti, tendenčnosti, spochybňovanie nezištnosti** sú podobne určitými podkategóriami spochybňovania práce KP, avšak tematicky tvoria odlišnú kategóriu - majú neutrálnejšie emocionálne podfarbenie a vyžadujú si podľa skúseností KP aj definitívne stratégie ich zvládania - ako pretrhnutie kontaktu.

„ (...) že pomáhame fašistom a že sme s nimi jedna banda.“

(širšie okolie)

„ (...) že som slniečkárka. Liberálka. Bratislavčanka. Že tým iba pomáham tejto agende.“

(blízke okolie)

„Predstavujú si, že sme rojkovia. Že je oukej, ak zarábame málo peňazí, lebo robíme predsa to, čomu veríme. Alebo potom ten opačný extrém – že sme napojení na veľké zahraničné peniaze.“

(ľudia všeobecne)

- **Dočasný charakter pomoci a motivácie KP** súvisí najmä s nepochopením motivácie práce KP v pomoci ľuďom a podobne tvorí súčasť argumentácie spojenej so spochybňovaním. Týka sa špecifickej skupiny v rámci KP - najmä mladých ľudí do veku 35 rokov a prichádza od starších ľudí, ktorých často KP vnímajú skrz pozíciu moci - vyjadrenia v tejto kategórii sú často spojené s potrebou pôvodcov a pôvodkýň takýchto stigmatizujúcich vyjadrení vysvetľovať, ozrejmovvať a korigovať. Emocionálne podfarbenie tejto kategórie je neutrálne.

„Pripisuje sa pomoc mladým ľuďom. ... Že ja som mladá a keby mám 50, tak by som nemala donekonečna potrebu toto riešiť, takto pomáhať. Že si veci premyslím, že dospejem a nebudem to tak brať.“

(širšie okolie, ľudia všeobecne)

„Si ešte mladá. Nerozumieš tomu, ako to je. Nepamätáš si nič z histórie a nevieš, ako to reálne je.“

(rodina a blízke okolie)

2.10 Stratégie KP pre zvládanie dopadov stigmy a asociovanej stigmy (Oblasť 4)

Najmä pri online interakciách, no aj interakciách s cudzími ľuďmi naživo, si situácie KP racionalizujú a snažia sa rôznym spôsobom vysvetľovať ich nenávistné, či rovno agresívne prejavy. Vo výsledku sa buď vedú z komunikácie vhodne stiahnuť, alebo pristúpia ku kladeniu otázok, ktoré z ich skúsenosti zaberajú. Zásadnú rolu hrajú pri zvládaní dopadov rodiny, blízke kruhy podobne hodnotovo nastavených a/alebo rešpektujúcich ľudí (tí sú však vo vybraných prípadoch aj zdrojom negatívnych emócií a pocitov), poprípade kontinuálna odborná pomoc. Aktívnou stratégiou je aj venovanie sa voľnočasovým aktivitám a kreatívnym činnostiam. Mnohí a mnohé KP majú skúsenosti s vyhľadávaním odbornej pomoci v podobe psychoterapie a i.

KP racionalizáciu negatívnych prejavov a ostatné stratégie opísali aj nasledovne:

“Mám také svoje kruhy – ľudí, ktorí to majú tak podobne ako ja (hodnotovo). Bez nich by som to nedala.”

“Pocit bezpečia v rodine je pre mňa kľúčový.”

“O pomoci Ukrajine sa s nimi (s príbuznými) proste nerozprávam.”

„Debatujem, snažím sa deflektovať dezinfo a hejt kladením otázok.“

„Nemyslím si, že ten hejt je na moju osobu. Sú to len zranení ľudia.“

„Poviem si, že ľudia sú hlúpi a idem ďalej.“

“Začala som dôverovať polícii.”

„Dlhodobo kontemplujem nad tým, či tu chcem ostať žiť. Keď sa mi toto stane (hejt), tak mám dva dni úplne rozhodené. A potom si neviem predstaviť, že takto tu strávim celý život – keď toto spôsobuje aj pripnutá ukrajinská vlajka.“

„Som v terapií dlhšie. Viem si veci riešiť.“

„Chodím veľa do prírody, čítanie, písanie denníka, trávenie času s rodinou.“

2.11 V čom práca v pomoci ľuďom predstavuje pre KP prínos? (Oblasť 4)

Práca v pomoci ľuďom má aj napriek negatívam viacero prínosov, ku ktorým sa KP vyjadrovali. Najviac spomínaným pozitívnym vplyvom je osobnostný rozvoj - rozvíjanie vzťahu k pomoci ľuďom a pochopenie ich problémov, rozširovanie obzorov a rozširovanie vlastných kompetencií a zručností. Prehlbenie vlastných schopností často pri KP súvisí so sebazpoznaním a skúsenosťami s psychoterapiou, s ktorou majú viacerí/-é KP nemalé skúsenosti - viacero z nich proklamovalo dlhodobú skúsenosť s psychoterapiou a schopnosť zvládať nové výzvy pomocou takto nadobudnutých skúseností a schopností. V tejto kategórii prínosov je množstvo a efektivita nadobudnutých stratégií zvládania dopadov stigmatizujúcich vyjadrení veľmi pravdepodobne priamo napojená na skúsenosti a dĺžku pôsobenia KP v téme pomoci - venovali sa jej v rozhovoroch najmä tí a tie KP, ktorí/-é mali s témou pomoci dlhodobé skúsenosti (pred februárom 2022).

„Viac rozumiem a viem pracovať so skupinovou traumou. Aj ja sama sa s ňou vyrovnávam v skupine.“

(KP venujúca sa expertnej pomoci)

„Uvedomujem si banalitu bežných problémov.“

(KP venujúci sa expertnej pomoci)

„Uvedomujem si, ako moje telo a hlava veci znášajú. Sama sa viac zachraňujem.“

(KP venujúca sa expertnej pomoci)

„Doprajem si viac (psychologického) bezpečia, sama chcem a doprajem si viac pohodlia.“

(KP venujúca sa expertnej pomoci)

Pozitívne KP hodnotia aj dopad ich práce v zmysle vplyvu na ich okolie. Na začiatku ich uvažovania je často predpoklad, že pomoc ľuďom je prospešná, morálna a pomáha nielen prijímateľom/-kám pomoci, ale aj tým, ktorí/-é pomáhajú. Tento prínos práce KP sa týka najmä ich priameho a dlhodobého pôsobenia na ich blízke okolie a rodinu. Pri tejto kategórii prínosov sa neukázala dĺžka skúsenosti s témou pomoci ľuďom ako faktor, ktorý by spôsobil medzi KP odlišnosti - pôsobenie v téme pomoci ľuďom aj v prípadoch, kedy s ňou KP začali po prepuknutí vojny na Ukrajine vo februári 2022 je zrejme pre scitlivovanie blízkeho okolia KP dostatočným časom. Funguje však len v prípadoch, kedy referencie na členov a členky rodiny ako pôvodcov stigmatizujúcich vyjadrení boli podfarbené len neutrálne a KP pri nich nemusia voliť stratégie ako odlúčenie sa, pretrhnutie kontaktu, či úplné a vedomé prehliadanie tém, ktoré súvisia s ich prácou a politickou klímou na Slovensku všeobecne.

„Mám pocit, že moja práca scitlivuje moje okolie.“

(KP organizujúca materiálne a iné zbierky)

„Moja mama teraz robí veci (okolo pomoci ľuďom) a vníma tému tak, ako by ju bezo mňa nevnímala. Naposledy mi volala, že boli zaniesté nejaké veci na zbierku. To by sa predtým nestalo.“

(KP venujúca sa expertnej pomoci)

Ďalším prínosom práce KP v oblasti pomoci ľuďom je vytváranie nových väzieb, kamarátstiev a utužovanie pracovných kolektívov najmä skrz spoločné témy a prepojenia, ktoré vyplývajú z povahy práce, no aj formovanie jednotných stratégií pre zvládanie dopadov stigmatizujúcich vyjadrení.

„Moje zapojenie pod hlavičkou organizácie vnímam ako veľký prejav dôvery.

Dodalo mi to sebavedomie.“

(KP pôsobiaca v mimovládnej organizácii)

„Ja už mám veľa Ukrajčiek kamarátok. Najprv je to o vďačnosti, no cez to si k sebe ľudia nájdu aj cestu.“

(KP pôsobiaca v mimovládnej organizácii)

„Moc tých negatívnych vecí nebolo. My sme tu v práci taká bublina a sme aj komunita – stretávame sa aj mimo práce.“

(KP venujúca sa expertnej pomoci)

Svoju prácu všetci KP z našej výskumnej vzorky vo všeobecnosti hodnotia ako **zmysluplnú** a aj napriek negatívnym dopadom sa **pomoci ľuďom plánuje venovať väčšina z nich aj naďalej**. Zmysluplnosť práce je motivujúcim faktorom pre KP v závislosti od dĺžky ich pôsobenia v téme, či typu pomoci, ktorý poskytujú. Je spojená s neutrálnymi a pozitívnymi emocionálnymi podfarbeniami.

„Úprimne, ja si googlim domy v tom Taliansku. Zároveň si neviem predstaviť, že robím niečo iné (okrem pomoci). Mne nič iné nedáva zmysel.“

(KP venujúca sa expertnej pomoci)

„Pomoc ľuďom je pre mňa zrozumiteľná a logická – dáva mi zmysel.“

(KP organizujúca materiálne a iné zbierky)

„Neviem si predstaviť, že by mi iná práca dávala nejaký zmysel.“

(KP venujúci sa expertnej pomoci)

Pre dotvorenie obrazu toho, ktorý z prínosov je pre KP najrelevantnejší, je nutné dodať, že tvrdenia s najviac pozitívnym emocionálnym podfarbením boli spojené s hodnotením kombinácie stratégií zvládania dopadov stigmatizujúcich vyjadrení (napríklad súčinnosť existencie podporných sociálnych väzieb - formovania nových väzieb na základe práce venujúcej sa pomoci - psychoterapia). Dopady stigmatizujúcich vyjadrení (najmä vo forme priamych komentárov, spochybňujúcich prácu KP a politizujúcich ich motivácie) sú tak v pracovnom živote KP asymetrickým problémom. Emócie, spojené s výskytom stigmatizujúcich tvrdení, sú ľahko kumulovateľné a ťažšie riešiteľné z dlhodobého hľadiska - pre správne nastavenie stratégie zvládania dopadov stigmatizujúcich tvrdení je potrebná súčinnosť podporných mechanizmov.

3 ZÁVERY

Realizácia predmetného kvalitatívneho výskumu nám umožnila na špecifikovanej vzorke priniesť dve roviny záverov. Prvou z nich je potvrdenie/vyvrátenie teoretických a empirických hypotéz, ktoré spájajú výskumy stigmaty a asociovanej stigmaty v rôznych témach, ktoré adresujú realie ľudí v iných životných situáciách - ľudí bez domova, LGBTQ+ ľudí, ľudí s mentálnymi chorobami – s predpokladmi, ktoré vyplývajú z neformálnych rozhovorov s aktivistami a aktivistkami v oblasti ochrany ľudských práv, ku ktorým sme ako kolektív autoriek a autorov mali prístup už pred začiatkom tohto výskumu. Druhou rovinou je porovnávanie KP na základe predom stanovených charakteristík (dĺžka skúsenosti v pomoci, dĺžka skúsenosti s témou migrácie, typ poskytovanej pomoci) v spojení s obsahovou analýzou a analýzou sentimentov, ktoré napovedajú viac o dôležitosti jednotlivých kategórií a poskytujú hlbší detail k tomu, aká je rola stigmaty a asociovanej stigmaty v živote ľudí, ktoré sa venujú pomoci ľuďom, utekajúcim pred vojnou na Ukrajine. Táto rovina bola pre zrozumiteľnosť a plynulosť čítania predmetnej správy pridaná k jednotlivým podkapitolám v kapitole 2. Výsledky výskumu – mapovanie stigmaty a stigmaty z asociácie s pridruženou analýzou.

Prvá rovina záverov - potvrdzovanie empirických a teoretických predpokladov:

Stigma z asociácie pri ľuďoch, venujúcim sa pomoci ľuďom z Ukrajiny, je spojená s témou zdravia a čistoty (Reilly et al., 2022), a so spochybňovaním užitočnosti práce KP (empirický predpoklad).

Zhrnutie A:

1. **Prenášanie chorôb a zlá hygiena tvorili** typ stigmatizujúcich vyjadrení, ktorý KP označili v súvislosti s ľuďmi z Ukrajiny ako sekundárny, nárazový, ojedinelý (najmä na začiatku obdobia od vypuknutia vojny) a krátko-trvajúci. Vo vyjadreniach KP bol tento typ stigmatizujúcich spojený s neutrálnymi emóciami. V súvislosti s teóriou okolo hierarchizácie odlišností pri šírení stigmatizujúcich naratívov o skupine či skupinách ľudí sme argumentovali, prečo v prípade ľudí z Ukrajiny je šírenie značne limitované. Túto časť predpokladu sme v predmetnom výskume **nepotvrdili**.
2. **Spochybňovanie užitočnosti práce KP** bolo najviac spomínaným typom asociovanej stigmaty s presahom na priamu stigmatu ľudí Ukrajiny pri všetkých jej spomínaných typoch - najviac však s pripisovanou nevďačnosťou a skorumpovanosťou. Emocionálne podfarbenie vyjadrení KP v tejto téme bolo neutrálne až negatívne. Túto časť predpokladu sme v predmetnom výskume **potvrdili**.

Stigma z asociácie sa prejavuje najmä vo verbálnej podobe (priamej, no i nepriamej - mikroagresie) a najčastejšie sa deje v inštitúciách a v širších sociálnych kruhoch (Goldstein, 2017)

Zhrnutie B:

Verbálne prejavy v priamej a nepriamej podobe boli potvrdené vo všetkých rozhovoroch. boli najčastejšie spomínanou podobou asociovanej stigmaty, ich pôvodcami boli všetky dopytované skupiny pôvodcov a pôvodkýň (rodina, blízke a široké okolie, cudzí ľudia) a boli spojené tak ako s negatívnymi

aj s neutrálnymi emocionálnymi podfarbeniami. Tento teoretický predpoklad sme v predmetnom výskume **potvrdili**.

KP môžu v súvislosti so stigmou z asociácie pociťovať zhoršenie v oblasti mentálneho a fyzického zdravia a oblasti sociálnych vzťahov (Van Der Sanden et. all, 2016).

Zhrnutie C:

Stigmatizujúce vyjadrenia a ich prenesenie boli v rozhovoroch s KP prepojené s ich dopadmi na všetky predmetné oblasti. Najviac spomínanou bola oblasť sociálnych vzťahov a dopadov týchto vyjadrení na vzťahy v blízkej rodine a okolí s negatívnym emocionálnym podfarbením. Mentálne zdravie bolo podobne bohato zastúpenou oblasťou, ktorú však sprevádzalo neutrálnejšie emocionálne podfarbenie. Najmenej spomínaným bola oblasť dopadov na fyzické zdravie, no v rozhovoroch bolo jasne prepojené so dopadmi stigmatizujúcich vyjadrení ako ich následok. Tento teoretický predpoklad sme v predmetnom výskume **potvrdili**.

Najhoršie budú dopady vnímať ľudia, ktorí majú deti, resp. skúsenosť so stigmou z asociácie cez blízku osobu. (empirický predpoklad)

Zhrnutie D:

Asociovaná stigma vnímaná a prenášaná práve cez deti (KP v pozícií rodičov) bola v našich rozhovoroch zastúpená menej - často nebola adresovaná ako problematická oblasť pre mnohých KP, ktorí/-é majú deti. Vybrané vyjadrenie KP okolo detí však naznačujú, že relevancia tohto typu stigmatizujúcich vyjadrení je veľmi vysoká, ak sa objaví. Blízke okolie sa podľa nazbieraných dát ukazuje ako najrelevantnejšia skupina pôvodu priamej a prenesenej stigmy - v zmysle rozsiahlosti dopadov a výrazne negatívneho emocionálneho podfarbenia. Tento empirický predpoklad sme v predmetnom výskume **potvrdili**.

Skúsenosť so stigmou z asociácie je faktorom, ktorý má potenciál ovplyvniť kariérne smerovanie a pracovnú motiváciu. V niektorých prípadoch môže súvisieť s odchodom z práce, zameranej na pomoc ľuďom. (empirický predpoklad)

Zhrnutie E:

Aj napriek negatívnym dopadom, ktoré má stigma a asociovaná stigma na životy KP nikto z nich nepotvrdil zámer z témy pomoci ľuďom odísť. Objavili sa však referencie na nútený odchod/stiahnutie sa z témy pre pracovné vyhorenie, či zhoršenie fyzického a mentálneho zdravia. Pre adresovanie dopadov stigmatizujúcich vyjadrení je potrebná súčinnosť viacerých podporných mechanizmov (dobrý pracovný kolektív, podporujúca rodina, zázemie, ošetrovanie mentálneho a fyzického zdravia a i.) a popri kumulatívnej a nárazovej povahe stigmy a asociovanej stigmy sa adresovanie dopadov stáva asymetrickým problémom. Stigmatizujúce vyjadrenia a prežívanie asociovanej stigmy tak má vplyv na to, ako sa KP pri svojej práci cítia, nesúvisí však priamo s rozhodovaním sa o odchode z témy, no skôr s nutnosťou - v tomto znení sa nám tento predpoklad podarilo **potvrdiť**.

4 ZDROJE (PRIMÁRNE A SEKUNDÁRNE)

Boyatzis, R. E. (1998). Transforming qualitative information: Thematic Analysis and Code Development. SAGE.

Reilly, J., Ho, I., & Williamson, A. (2022). A systematic review of the effect of stigma on the health of people experiencing homelessness. *Health & Social Care in the Community*, 30(6), 2128–2141. <https://doi.org/10.1111/hsc.13884>

Van Der Sanden, R. L. M., Pryor, J. B., Stutterheim, S. E., Kok, G., & Bos, A. E. R. (2016). Stigma by association and family burden among family members of people with mental illness: the mediating role of coping. *Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology*, 51(9), 1233–1245. <https://doi.org/10.1007/s00127-016-1256-x>

Goldstein, S. B. (2017). Stigma and stigma by association in perceptions of straight allies. *Journal of LGBT Youth*, 14(4), 345–358. <https://doi.org/10.1080/19361653.2017.1326867>

The Stigma Associated with Homelessness and How It Leads to Ineffective Solutions Both In and Out of the Courtroom. (n.d.). Georgetown Journal on Poverty Law & Policy | Georgetown Law. Dostupné na: <https://www.law.georgetown.edu/poverty-journal/blog/the-stigma-associated-with-homelessness-and-how-it-leads-to-ineffective-solutions-both-in-and-out-of-the-courtroom/>

Snowball sampling. (2020). SAGE Research Methods Foundations. <https://doi.org/10.4135/9781526421036831710>

https://www.kolektivneon.sk/wp-content/uploads/2023/09/kolektiv_neon_ako-sa-zije-ludskopravnym-aktivistom-a-aktivistkam-na-Slovensku.pdf

